

ԽՈՐԱՅՐԵՔ ԶԵՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԸ

ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԻ ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Համաձայն «Էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի՝ էկոլոգիական կրթությունը և դաստիարակությունը պարտադիր է կրթական համակարգի բոլոր մակարդակներում: Էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության ռազմավարությունը մարնանշում է գործունեության մի քանի ուղղություններ, մասնավորապես.

- Պետք է կատարելագործել էկոլոգիական կրթությանն ու դաստիարակությանն առնչվող օրենսդրության և կառավարման համակարգերը:
- Ապահովել բնապահպանական խնդիրների վերաբերյալ հանրային իրազեկման բարձր մակարդակ:

Մշակված ռազմավարական փաստաթղթում նշվում է, որ «...անբավարար են բնապահպանական խնդիրների նկատմամբ ՁԼՄ-ների հեղափոխությունը և լրագրողների մասնագիտական գիտելիքները, պասիվ և ոչ արդյունավետ են օգտագործվում հաղորդակցային միջոցները պետական մարմինների և ձեռնարկատերերի կողմից, հանրության շրջանում առկա է անվստահություն պետական մարմինների և տնտեսվարողների հանդեպ, անբավարար են ձեռնարկատերերի առավել թափանցիկ գործունեությունն ապահովող իրավական մեխանիզմները:

Հայաստանում գործող հիմնական ՁԼՄ-ների մոնիթորինգը ցույց է տալիս.

ա. հեռուստատեսությանը ոչ մեկը չունի բնապահպանական թեմաներով մասնագիտացված հաղորդում, առանձին անդրադարձեր են կատարվում լրատվական թողարկումների ժամանակ, կամ այլ ծրագրերի շրջանակում՝ բոլոր դեպքերում միայն տեղեկատվական առիթի դեպքում, հազվադեպ են վերլուծական, հեղափոխական հրապարակումները, ռադիոլսկային մուլտիցոմները»:

Ինչ խոսք, այս ամենը միանգամայն ճիշտ է: Սակայն կա մի էական հարց. մենք գիտե՞նք արդյոք, թե ինչպես պիտի կատարելագործենք էկոլոգիական կրթությանն ու դաստիարակությանն առնչվող օրենսդրության և կառավարման համակարգերը: Ինչ բովանդակություն պիտի դնենք հանրային իրազեկման համար նախատեսված նյութերում: Արդյո՞ք մենք պետական մակարդակով հարակա հասկանում ենք բնապահպանական խնդիրները:

րի լուծման փիլիսոփայությունը, մասնավորապես՝ բնության հեղու մարդու հարաբերություններում գաղափարական ինչ դիրքորոշում պետք է մշակել: Էկոլոգիական դաստիարակության նպատակը մարդու մեջ **Էկոլոգիական գիտակցության** ու համապատասխան վարքի ձևավորումն է: Էկոլոգիական գիտակցությունը մարդու և բնության փոխադարձ կապերի ու հարաբերությունների մասին անհատական և խմբային պարկերացումների համախումբն է: Ուրեմն այն ենթադրում է բնության հեղու մարդու հարաբերություններում որոշակի փիլիսոփայության առկայություն, որոշակի գաղափարական դիրքորոշում՝ որպես նրա գործունեության ու վարքի մեկնակետ:

Ինչպիսի՞ն պետք է լինի այդ փիլիսոփայությունը և ինչպիսի՞ն է եղել մինչև 20-րդ դարի կեսերը:

Մարդը դարեր շարունակ բնությունը դիպել է որպես իր շահագործման օբյեկտ, նա անփութորեն կտրել, ամայացրել է անտառներ՝ գյուղատնտեսության զարգացման համար տարածքներ ազատելու նպատակով, անխնայ օգտագործել է հանածո վառելիքները, ամենևին չմտածելով օդի աղտոտման, և նրանից բխող հեղուկների մասին: Ապականելով ջրային ու օդային ավազանները, հողը, մարդկությունը առանձնապես չի անհանգստացել դրա համար: Բանն այն է, որ անցյալում բնությունը իրեն հասցրած վերքերը բուժելու չափազանց մեծ պոտենցիալ ուներ: Նա վերականգնում էր Էկոլոգիական հավասարակշռությունը, իսկ մարդը շարունակում էր նույն կերպ ապրել ու գործել: 20-րդ դարում իրադրությունը սկսեց փոխվել: Բնակչության աճի արագ տեմպերն ու գիտատեխնիկական հեղափոխությունը ի վերջո սրել էին իրավիճակ, որը բնորոշվեց **«Էկոլոգիական ճգնաժամ»** բառակապակցությամբ: Այդ ճգնաժամի դրսևորումներն էին գլոբալ տաքացումը՝ մոլորակի տարեկան միջին ջերմաստիճանի աստիճանական բարձրացումը, բևեռային սառույցների հալումը, համաշխարհային օվկիանոսի մակարդակի բարձրացումը, ջրհեղեղների, ուրագանների, ցունամիների հաճախացումը, թթվային անձրևների առաքությունը, հողերի անապատացման պրոցեսների արագացումը, կյանքը Արեգակի անդրամանուշակագույն ճառագայթման կործանարար ազդեցությունից պաշտպանող օզոնային առանց այդ էլ բարակ շերտի քայքայումը, կենսաբազմազանության նվազման միտումը:

Գիտատեխնիկական հեղափոխության պայմաններում ձևավորված մարդկությունը փորձում էր խնդիրներին պրագմատիկ լուծում տալ: Այսինքն՝ եթե գլոբալ տաքացում է նկատվում, ուրեմն, պետք է նվազեցնել ջերմոցային գազերի արտանետումները մթնոլորտ, եթե օզոն է քայքայվում, ուրեմն, պետք է սահմանափակել օզոնաքայքայիչ նյութերի արտադրությունը և այլն: Նմանօրինակ մրաժեղակերպը Էկոլոգիական ճգնաժամը դիտում-ընկալում է, որպես մարդու նկատմամբ մի ինչ-որ արտաքին բան: Պետք եղավ ևս կես դար, որպեսզի ձևավորվի այն գիտակցությունը, որ Էկոլոգիական ճգնաժա-

մը առաջին հերթին մարդկանց գլուխներում է: Այսինքն՝ այն շար կողմերով աշխարհայացքային, փիլիսոփայական կամ գաղափարաբանական ճգնաժամ է: Այս նոր մուրեցման համաձայն էկոլոգիական գլոբալ խնդիրները հնարավոր չէ լուծել առանց զանգվածային մակարդակով փոխելու մարդկանց մեջ գերիշխող էկոլոգիական գիտակցությունը: Մի գիտակցություն, որը բնութագրվում է հեղեղալ առանձնահատկություններով:

Մարդը բարձրագույն արժեք է: Ինքնաբավ արժեք ունի միայն նա և ողջ մնացյալը բնության մեջ արժեքավոր է միայն այնքանով, որքանով որ կարող է օգտակար լինել մարդուն: Այն, ինչ վնաս է բերում մարդուն՝ արժեք չի ներկայացնում, հակաարժեք է: Փաստորեն մարդը բնությունը դիտում է որպես իր սեփականությունը, որի հեղ ինչպես ուզի կարող է վարվել՝ հեղապնդելով միայն իր շահերը: Այսպիսով մարդու և բնության միջև չկա ներդաշնակություն, նրանք հակադիր դիրքերում են: Ենթադրվում է, որ ճիշդ և թույլատրելի է այն ամենը, ինչ օգտակար է մարդուն և մարդկությանը:

- **Բնությունն ընկալվում է որպես մարդկային մանիպուլացիաների օբյեկտ**, որպես դիմազուրկ «շրջակա միջավայր»:
- **Էթիկական նորմերն ու կանոնները գործում են միայն մարդկանց աշխարհում:** Դրանք չեն տարածվում բնության հեղ մարդու հարաբերությունների վրա:
- **Բնության պահպանմանը միջված մարդու գործունեությունը թելադրվում է հեռուներին միջված պրագմատիզմով.** բնական միջավայրը պահպանել ապագա սերունդների համար:
- Այսօրինակ մարդակենտրոն էկոլոգիական գիտակցությունը թափանցել է մարդկային գործունեության բոլոր՝ տնտեսական, քաղաքական կրթական և այլն ոլորտները: Ցանկացած գործունեության մեջ առաջին պլան է մղվում մարդու համար օգտակարության գործոնը: Ուշադրությունից բոլորովին դուրս է թողնվում բնության բարոությունը:

Բայց, մարդու իր համար սրեղծած նորմերն ու կանոնները շար հաճախ չեն համապատասխանում առանձին կենդանիների բույսերի կարիքներին: Ահա համացանցից վերցված մի տեղեկությ: Դանիայի ոչ մեծ շրջանի փողոցներից մեկում մեկ տարում սպանվել է 192330 ողնաշարավոր կենդանի: Եթե խոսքը մարդկանց վերաբերվեր, պարկերացնել կարելի է՝ ինչ աղմուկ կբարձրանար: Կենդանիների պարագայում առանձնապես ակտիվություն չի նկատվում:

Ներկա ժամանակը ցույց է տալիս, որ մարդակենտրոն էկոլոգիական գիտակցությունը իր դարն ապրել է: Մարդուն այլ փիլիսոփայություն է պելք, բնության հեղ հարաբերությունների կառուցման նոր մուրեցում կամ մակարդակ:

Այսօր արդեն ուրվագծվում են այդ նոր մրաժեղակերպի առանձին տարրերը: Ներկայացնենք դրանցից մի քանիսը՝ չհավակնելով սպառել ամբողջը:

- **Բարձրագույն արժեք պետք է դիպվի մարդու և բնության ներդաշնակ զարգացումը:** Բնությունը պետք է դիպվի ի սկզբանե ինքնաբավ արժեքի կրող, որն իրավունք ունի գոյություն ունենալու մարդուց և մարդկությունից անկախ, անկախ նրանց օգտակար լինելուց կամ չլինելուց: Մարդը բնության սեփականատերերը չէ, այլ ընդամենը բնական հասարակության անդամներից մեկը:
- **Բնության պահպանությանը միպլած մարդու գործունեությունը պիտի թելադրվի բնությունը հենց հանուն բնության (և ոչ թե մարդու) պահպանելու մրահոգությամբ:** Ուրեմն, եսակենտրոն էկոլոգիական մրաժողությունը պետք է փոխարինվի էկոկենտրոն էկոլոգիական մրաժողությամբ, որն այլևս չի հակադրում մարդուն բնությանը:

Այսպիսով, էկոլոգիական ձգնաժամը ոչ միայն գիրապեխնիկական հեղափոխության ծնունդ է, այլ նաև ձգնաժամ է էկոլոգիական մրաժողության: Զգնաժամի հաղթահարումը ենթադրում է մարտղ սերնդի մեջ նոր արժեքներին և ըմբռնումներին համապատասխան էկոլոգիական գիրակցության ձևավորում, ինչը նկատելի չափով կրթության համակարգի խնդիրն է: